

**KELÂMİN İŞLEVSELLİĞİ VE GÜNÜMÜZ
KELÂM PROBLEMLERİ**

(SEMPOZYUM)

(BİLDİRİLER-TARTIŞMALAR)

(24-25 Eylül 1999)

Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yayına Hazırlayanlar:

A.Bülent ÜNAL - A. Bülent BALOĞLU

İZMİR – 2000

İŞLEVSEL KELÂM İÇİN VAZGEÇİLMEZ BİR KAYNAK VE ARAÇ OLARAK İNTERNET

Yrd.Doç.Dr. M. Ali Büyükkara*

Konusu, İslam akaidini ispata medâr "mevcûd" ve "ma'lûm" olan Kelâm ilmi, İzmirli'nin deyişiyile, İslam akaidini ehl-i bâtılın şüphelerinden korumayı hedeflemektedir.¹ Yine İzmirli'den naklen, "ilm-i kelâmın mebâdî ve vesâilî ihtiyâc-ı asra göre değişebilir....Kudemânın ilm-i kelâmında mebde başka, müteahhirin ilm-i kelâmında mebde başka idi....İlm-i kelâm vezâifî itibarıyla husemânın, muannidin, müstersîdinin tebeddülûyle tebeddül, muktezây-ı asra göre teceddüd eder".²

Hepinizin malumu olduğu gibi bu cümleler, 19. yüzyılın sonlarında özellikle Batı kaynaklı felsefi ve ideolojik hucumlar karşısında İslam inancını savunmak için değişik coğrafyalara mensup çok sayıdaki İslam aliminin kelâm ilmine yeniden hayat verme çabalarının arkasındaki mantığı ifade etmektedir.Yeni İlm-i Kelâm ismiyle anılan kelâm ilmini işlevsel kılma girişimi, büyük bir ihtiyaç ve çaresizliğin ürünüydü ve döneminde gerçekten amacına uygun bir hizmet ifa etmişti.³ Bu bağlamda, daha çok modern bilimin verilerinin İslam inancıyla bağdaştırılması, bağdaşmayanların çürütülmesi ve vesâil cinsinden eski teorilerin tekrar gözden geçirilmesi ağırlıklı olarak gündemdeydi.⁴ Yeni Kelâm, Ateizmi asıl hedef olarak seçmiş,⁵ Allah'ın varlığını ispat sadedinde yeni bilimsel teori ve bulguları geniş

* Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ İsmail Hakkı İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, Ankara, 1981, ss. 2-3.

² İzmirli, a.g.e., ss. 3-4.

³ Yeni İlm-i Kelâm hakkında detaylı bir inceleme için bkz. M. Said Özervarlı, *Kelânda Yenilik Arayışları*, İstanbul, 1998; a.mlf., "Attempts to Revitalize Kalâm in the Late 19th and Early 20th Centuries", *The Muslim World*, 89 (1999), ss. 90-105.

⁴ Mesela bkz. S. Ahmed Han, "Lecture on Islam", [*Sayyid Ahmad Khan: A Reinterpretation of Islamic Theology*, Karachi, 1979] içinde, ss.312-3; M. Iqbâl, *The Reconstruction of Religious Thought in Islam*, ed.: S. Shaikh, Lahore, 1989, s. 56.

⁵ Bkz. Aziz Ahmad, *Islamic Modernism in India and Pakistan 1857-1964*, London, 1967, s. 110.

ölçüde kullanmıştı. Darwinizm ve Evrim Teorisi de Yeni Kelâm'ın konuları arasındaydı.⁶ Bunlar yanında, misyoner ve müsteşriklerin İslamiyeti tenkit noktalarının başlıcaları olan vahyin gerçekliği konusu, İslam'da insan hakları ve inanç hürriyeti meselesi, dini açıdan kadının sosyal hayattaki durumu ve konumu Yeni Kelâm bahislerinde hararetle tartışıldı.

Positivism, Materyalizm, Ateizm, Darwinizm ve hatta Freud felsefesi, sözüntü ettiğimiz diğer yeni konularla birlikte dönemin modern düşüncesinin yegane yansımaları olarak kelâmcılarınca 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ele alınmaya başlanmış, 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar uzanacak olan muazzam bir gayret sonucu, kelâm ilminin gayesini tahakkuk ettirdiklerinden şüphe duymadığımız geniş bir kitabiyat oluşmuştu. Fakat bu hareket ilkönce yavaşladı ve uzun bir süre kesintiye uğradı. Bu gerilemenin başlıca sebepleri arasında I. Dünya Savaşı sonrası İslam aleminin uğradığı genel hezimet, bu hezimet sonrası müslüman ülkelerde fikir hürriyetine müsamaha etmeyen idarecilerin işbaşına gelmesi ve ağır ekonomik problemler gösterilebilir.⁷ Değişik İslam kurtuluş hareketlerinin lider ve mensuplarının ve zaman zaman da modernist İslamcı gayretler ile söz konusu kelâmi çalışmalar tekrar yükseltmek istendi ise de, İslam alemi 19. yüzyılda yaşadığı heyecanın bir benzerini göstererek Kelâmı işlevsel hale bir daha getiremedi.

Batı teknolojisinin son yeniliklerinden birisi olan İnternet ve sağladığı imkanlar, Kelâmın tekrar işlevselleştirilmesi için vazgeçilmez bir araç ve kaynak olarak gözükmektedir. Günümüzde söz edilen globalleşme ve global küçülmenin en önemli ve etkin faktörlerinden birisi olan İnternet, bir yandan fikir, basın ve yayın hürriyetine getirilen engelleme ve sınırlamalara en büyük darbeyi indirirken diğer yandan bilginin en ucuz ve kolay teminini sağlayarak bilgiye ulaşamama mazeretini giderek ortadan kaldırmaktadır. "İslamı en doğru biçimde takdim etmenin yanında ayrıca 'ötekinde' ne olup bittiğini mesele edinmek durumunda olan"⁸ kelâmcılar için doğru bilgiye ulaşmanın önemi herhalde tartışılmaz. Yeni İlm-i Kelâm müelliflerinde belirgin şekilde görülen, karşılaştıkları modern bilimin temellerini ve dayandığı dünya görüşünü tam anlamıyla anlayıp kavrayamama, batı felsefesinin geçirdiği büyük değişiklikleri farkedememe gibi kusurlar bilgiye layıkıyla

⁶ Bkz. İzmirli, *Yeni İlm-i Kelâm*, s. 231.

⁷ Özervarlı, *Kelâmda Yenilik Arayışları*, s. 147.

⁸ Özervarlı, "Modern Düşünce ve Kelâm İlişkisi", [İlahiyat Fakülteleri Kelâm Anabilim Dalı Eğitim-Öğretim Meseleleri Koordinasyon Toplantısı II, İstanbul, 1998] içinde, s.151.

ulaşamamalarından kaynaklanmaktaydı. Bazı istisnaları dışında bu alimler, mücadele ettikleri bu akımları kendi kaynaklarından değil de dolaylı olarak takip edebilmişlerdi.⁹ İşlevsel kelâm arayışında olan bizlerin, bizden öncekilerin söz konusu eksikliklerini, bilgiye ulaşmada ekonomik ve siyasi engelleri en asgariye indiren İnternet imkanını etkin biçimde kullanarak aşabileceğimiz kanaatindeyim. Böylece "ötekilerin" ne düşünüp ne yaptığı bizim için uzak, ulaşılabilir ve pahalı olmaktan çıkacaktır.

İnternet'in araç olmasından, sağlamakta olduğu haberleşme, bilgi, belge taşıma ve gönderme imkanlarını kastediyorum. İnternet'in bizzat kaynaklığı ise, bünyesinde barındırdığı yüzbinlerce web sitesinin sağladığı her türlü bilgi ve belgelerdir. Onlarca, yüzlerce ciltlik ansiklopediler, saniyeler ile ifade edebileceğimiz bir süre içinde Amerika'daki bir kütüphaneden ofis veya evinizdeki bilgisayarınıza gelebilmektedir. İnternet'in kaynaklık ettiği malzeme, bir araştırmacının hâli kalamayacağı büyüklüktedir. Mesela, Hotbot adlı arama makinasında (25/6/1999 itibarıyla) yaptığımız aramada "incarnation" ("hulûl") ile irtibatlı 36,020, "anthropomorphism" ("teşbîh") ile irtibatlı 1,130, Pantheism ile irtibatlı 1,960 farklı sayfa tespit ettik. Bu sayılar her gün, hatta her saat itibarıyla artış göstermektedir.

Tebliğin başında belirtildiği gibi Kelâm ilminin muhtevası, konuları durağan değildir. Zaman ve mekanın şartlarına göre değişir ve şekillenir. Problem halinden çıkan konular geri plana alınır. Gündemi oluşturan konular ise öncelikli olarak işlenir. Kelâm ilminin işlev görmesi ancak bu yolla mümkündür. Gündemi takip etmenin günümüzdeki en kolay ve sağlıklı yolu İnternet'i kullanmaktır. Dini faaliyetler yürüten veya kendisini bir ideolojiye, felsefi sisteme nispet eden binlerce organizasyon Cyberspace (Sibernetik Evren) içinde faal durumdadırlar. Bunların büyük çoğunluğunun hedefi, İnternet üzerinden kendilerini tanıtmak, amaçlarını ortaya koymak ve mümkün olduğu kadar çok sayıdaki İnternet kullanıcısının ilgi ve dikkatini çekerek üye/mensup kazanmak veya en azından sempati toplamak, eğer var ise, üzerlerindeki kötü imajı izale etmektir. İnternet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte sibernetik/sanal faaliyetlerin etkinliği de o oranda artmaktadır.¹⁰

⁹ Yeni İlm-i Kelâmcıların karşılaştıkları söz konusu ve benzer dezavantajlar için bkz. Özervarlı, *Kelâmda Yenilik Arayışları*, ss. 148-150.

¹⁰ İnternet'in gündem oluşturmadaki etkinliğini gözler önüne seren bir olayı burada hatırlamak yerinde olacaktır. Türkiye'nin gündemini günlerce meşgul eden ve ilgili bölgelerde paniğe neden olan Saros körfezinde 10 Temmuz 1999 günü gerçekleşeceği söylenen deprem haberi, ilk defa, yabancı bir bilim adamının İnternet'e koyduğu bir makalede iddia olarak yer almıştı.

Müslümanların imanını ehl-i bâtılın şüphelerinden koruma durumunda olan kelâmcıların, bu etkinliğe ayak uydurma zorunluluğu ortadadır. Son iki yıldır ülkemizde hoş olmayan olaylar münasebetiyle sık sık adını duyuran Satanizm akımı ve Satanistler, yazılı ve görsel medyanın ilgi odağı olmuştu. Bu akımı tanıtmak isteyen haberciler ilahiyatçıların yanına koşmuşlar, fakat kanaatimce yeterli, doğru ve doyurucu bilgiyi alamamışlardı. Bazı meslektaşlarımızın, bir takım Hıristiyan öğretilerinden ilham almış bu akımı Yezidilik ile irtibatlandırılmaları ise durumun vehametini gösteriyordu. Oysa Satanistler, İnternet'in ilk günlerinden itibaren Cyberspace'de etkindiler ve bunları tanımak için web sitelerini ziyaret etmek yeterli olacaktı. İletişim teknolojisi sayesinde dünyanın küçülmesi ile birlikte insanların ülke, ırk, din, dil farkına rağmen birbirleriyle irtibata geçmeleri ve etkileşmeleri artık çok kolay hale gelmiştir. Değişik yabancı akımlar, bunların fikir ve düşünceleri, önemli şahsiyetleri ile ilgili haberler ilkönce haber-magazin dergilerimizde boy göstermekte, daha sonra gazetelere manşet olmaktadır. İkinci aşama ise, TV kanallarında haklarında haber programlarının ve daha sonra da tartışma programlarının yapılmasıdır. Bu süreç sonunda artık akımlar, şahsiyetler ve fikirleri belli bir gündem oluşturmuş olmaktadır. Oluşan gündem eğer kelâmı ilgilendiriyorsa, bu gündemi müspet veya menfi yönde karşılamak durumunda olan kelâmcının en büyük yardımcısı İnternet'in sağladığı imkanlar olacaktır.

İslam düşünce tarihinde, diğer dinlere ve bunların inançlarına karşı reddiye yazanlar çoğunlukla kelâmcılar olmuştur. Yakın dönem kelâmcıları ise, İslamiyet'in doğruluk ve fitrata uygunluğunu göstermeye çalıştıklarında genellikle diğer dinlerin konulara bakışıyla İslamiyet'in hükümlerini karşılaştırma yoluna gitmişlerdir.¹¹ Fakat gerek ilk dönem kelâmcılarının reddiyelerinde ve gerekse yeni ilm-i kelâmcıların mukayeselerinde, diğer dinlerin anlaşılmasında eksikliklerin bulunduğu gözlenmektedir. Günümüz müslüman ilim dünyası da başta Yahudi ve Hıristiyan ilahiyatının içeriği olmak üzere diğer dinlerin alimlerinin modern problemlere getirdikleri çözümlerden büyük ölçüde habersizdirler.¹² Alanını ilgilendiren problemlere İslami bakış açısı koyma durumunda olan kelâmcı için diğer dinlerin ne yapıp ne dediklerini bilebilmek bugün için en sağlıklı biçimde İnternet ile mümkündür.

¹¹ Özervarlı, Kelâmda Yenilik Arayışları, s.142.

¹² Özervarlı, a.g.e., s.144.

Öte yandan İslamiyet kaynaklı itikadi fırkaların faaliyetleri de en sağlıklı biçimde İnternet'den takip edilmelidir.¹³ Kelâmcı veya mezhepler tarihçisi bizzat ilgili fırkanın İnternet'deki resmi kaynağına ulaşmak suretiyle ve gelişmeleri günü gününe takip ederek o fırka hakkında doğru ve doyurucu bilgiyi elde edebilmelidir. Kelâmcılarımızın tarihteki çoğu fırkalar hakkında birinci el veri yetersizliği nedeniyle verdikleri yanlış bilgiler ve yaptıkları haksız ithamlar böylece günümüz fırkaları için bir daha tekrarlanmamış olacaktır. Mezhepler ve akımlar hakkında saklı olan ve gizlenen bilgiler ise yine İnternet sayesinde ortaya çıkabilmektedir. Genellikle eski üye ve mensupların yaptıkları ifşalar, gizli olan matbuat ve belgelerin İnternet üzerinden sızdırılması kelâmcılarca değerlendirilmeye değer bilgilerdir.¹⁴

Bütün bu avantajlara rağmen, İnternet üzerinde çalışmanın bilimsel açıdan bazı handikaplarını da burada belirtmek gerekir. Dini ilimlerin sınırlarının İnternet sayesinde değişime uğramasını "Dijital İslam" başlıklı makalesinde inceleme konusu yapan Peter Mandaville, müslümanların İnternet ile sanal bir cemiyet ve hatta sanal bir ümmet oluşturma durumunda olduklarını ileri sürmektedir ve bu durumun yol açtığı olumsuzluklardan birisinin dini yetkide oluşan veya oluşması beklenen değişiklik olduğunu bildirmektedir. Mesela bugün, klasik bir dini otorite mercii olan Ezher şeyhi İnternet'de görünmemektedir. Onun yerine ise, örneğin ABD'de Alabama'da meskun bir "mahalli molla", renkli ve cafcıflı web sitesinden e-fetva (elektronik fetva) ile dünya üzerindeki İnternet kullanıcısı müslümanlara her konuda fetva vererek yüksek düzey bir dini otorite konumuna gelebilmektedir.¹⁵

Web sitesi isimlerinin bazen aldatıcı olduğu, özellikle dini mezhep ve gruplar söz konusu olunca bu duruma daha çok rastlanıldığını da burada belirtmek gerekir. Arama makinaları doğal olarak bu çeşit sitelerin adreslerini ayırım gözetmeksizin hakikilerinin yanında beraberce vermektedirler. Mesela, ilk sayfası Allah'ın

¹³ Bu konuda bkz. M. Ali Büyükkara, "Yaşayan İtikâdi İslam Mezhepleri Araştırmalarında Bir Kaynak Olarak İnternet", *EKEV Akademi Dergisi*, 1/3 (1998), ss. 245-259.

¹⁴ Yeni dini hareketlerin İnternet'deki faaliyetlerini inceleme konusu yapan Dr. G.D. Chryssides, bu çeşit bir çarpıcı olaydan ve yankılarından makalesinde söz etmektedir, bkz. G.D. Chryssides, "New Religions and the Internet", *Diskus (Web Edition)*, 4/2 (1996), <http://www.uni-marburg.de/fb11/religionswissenschaft/journal/diskus/chryssides_3.html>.

¹⁵ P. Mandaville, "Digital Islam: Changing the Boundaries of Religious Knowledge", *ISIM Newsletter*, 2 (March 1999), s.23.

selamıyla açılan "True Islam" ("Gerçek İslam") isimli site¹⁶ aslında Evangelik misyonun yürüttüğü bir sitedir. <<http://answering.islam.org.uk>> isimli site de yine Hıristiyanlarca yürütülmektedir. Bu sitede, İslamiyet ile ilgili, çoğu önemli olan sorular misyoner bakış açısıyla cevaplanmaktadır.¹⁷

İnternet araştırmacıları için diğer bir handikap, bulunan verilerin ve bilgilerin kontrolsüz olarak kullanımlarıdır. Kelâmıcının, İnternet'de ulaştığı ve yararlanmayı düşündüğü mesela pozitif bilimlerle ilgili bir nazariye veya yeni felsefi bir yaklaşım, kullandığında kelâmcıyı bağlayıcı kılabilir ve yanlış sonuçlara sevk edebilir. Bu tür verilerin doğruluk, yanlışlık ve geçerliliğinin test edilebileceği en uygun ortam yine İnternet ortamıdır. Aynı şekilde İnternet kaynaklı bilgilerin kontrolsüz aktarımı, gündemde olmayan meseleleri gündeme getirerek zihinleri meşgul etmek, bizimle ilgisi olmayan problemleri problem edinmek gibi birtakım olumsuzluklara yol açabilir.

Bu açıklamalardan sonra, kelâmcıların kaynak olarak başvurabilecekleri belli başlı sitelerden söz etmek istiyorum. Adresleriyle göstereceğim bu siteler, aynı zamanda kelâmın işlevselleştirilmesi için İnternet'in yaygın kullanımının gerekliliği hususunda bir fikir verecektir. Ayrıca bu siteler din felsefecileri, din sosyologları ve dinler tarihçileri için de aynı değerde öneme sahiptirler.

Ateist organizasyonlar ve fikir klüpleri İnternet'de yoğun olarak faaliyet göstermektedirler. Genellikle, "özgür düşünenler" ("free thinkers") veya "İnternet'in imansızları" ("İnternet infidels") olarak kendilerini etiketleyen değişik oluşumlar, fikir ve düşüncelerini yansıtan çok sayıdaki yazı ve makale ile İnternet'in din ve felsefeyle ilgili boyutunun vazgeçilmez parçalarıdır.¹⁸ Dünya Deistler Birliği'nin,¹⁹ Evrensel Pantheistler Topluluğu'nun,²⁰ Septikler Cemiyeti'nin²¹ web siteleri ise önemli bilgi ve bağlantı kaynakları niteliğindedir. Hümanistlerin,²² laik

¹⁶ <<http://www.1-am.org/islamtext.htm>>.

¹⁷ Bu adresten, çeşitli Hıristiyan organizasyonlarının İslam dini ile ilgili olarak açtıkları sitelere ve sayfalara geçiş yapılabilmektedir.

¹⁸ Ateistlerin belli başlı adresleri: Internet Infidels: <<http://www.freethought.org/infidels>>; Secular Web: <<http://www.infidels.org>>; Freedom from Religious Foundation: <<http://www.ffrf.org>>; International League of Non-Religious and Atheist: <<http://www.mazeway.de/~ibka/english>>.

¹⁹ World Union of Deists: <<http://www.deism.com>>.

²⁰ Universal Pantheist Society's Pantheist Net: <<http://www.pantheist.net/society>>.

²¹ The Skeptics Society: <<http://www.skeptic.com>>.

²² The International Humanist and Ethical Union: <<http://www.secularhumanism.org/theu>>.

hümanistlerin,²³ Din ve Devlet Ayırımı için Uluslararası Koalisyon'un,²⁴ ve masonların²⁵ web siteleri kelâmcı için değerli veriler sağlayabilir. Bilimin İlerlemesi için Amerikan Birliği adlı kuruluş, web sitesinde "Bilim, Ahlak ve Din Üzerine Diyalog" başlığında bir bölüm açmıştır.²⁶ Yeni-İlm-i Kelâm akımının önemle ele almış olduğu konulardan birisi olan Freudizm'e ait geniş kaynakları bulabileceğimiz web siteleri yanında,²⁷ Darwinist yaklaşımla evreni açıklamayı amaçlayan organizasyonların web siteleri de bizim ilgi alanımız içindedirler.²⁸ Diğer taraftan anti-Darwinist organizasyonlar, kutsal kitapların öğretileri ışığında fakat modern bilimin verilerini kullanarak ilk yaratılışı açıklamaya çalışmaktadırlar.²⁹ Bu arada Stephen Hawking'in evren ve yaratılış nazariyesini en son haber ve makalelerle sunan site teoloji ile uğraşanların gözde sitelerinden birisi olma durumundadır.³⁰

Çeşitli Hıristiyan organizasyonlarca yürütülmekte olan Allah'ın varlığını ispata hasredilmiş siteler başlı başına ilgi alanımız içindedir. "Tanrı mevcut mu?" başlıklı site bunlardan birisidir.³¹ Sitede, Tanrı'nın varlığını ispat yolları yanında şer problemi gibi kelâmî meseleler de tartışılmaktadır. Bu türden diğer bir site "Tanrı'ya Dönüş Arşivi"dir.³² Bu sitede de yine başta gaye ve nizam delili kullanılarak Tanrı'nın varlığı ispat edilmekte, hayatın başlangıcı konusunda kutsal metinler ışığında okuyuculara izah verilmektedir. W. Lane Craig'in 1979'da neşrettiği, klasik isbât-ı vâcib delillerini kullanarak evrenin hâdis ve sonlu olduğunu

²³ Council for Secular Humanism: <<http://www.secularhumanism.org/>>.

²⁴ International Coalition for Separation of Religion and State: <<http://home.earthlink.net/~openbook/Coal.cont.html>>.

²⁵ Freemasonry on the Internet: <<http://www.chrysalis.org/masonry/>>; Scottish Rite of Freemasonry: <<http://www.srmason.sj.org/>>; bir gençlik kuruluşu olan DeMolay International: <<http://www.demolay.org/>>; masonluk karşıtı bir site: <<http://www.nisbett.com/freemasonry/>>.

²⁶ American Association for the Advancement of Science: <<http://www.aaas.org/>>.

²⁷ Sigmund Freud and the Freud Archives: <<http://plaza.interport.net/nypsan/freudarc.html>>; Sigmund Freud on the Web: <<http://www.clas.ufl.edu/users/gthursby/fonda/freudhm.html>>.

²⁸ Origins of Humankind Web Site: <<http://www.humanevolution.com/>>; Creation Science Web Sites: <<http://emporium.turnpike.net/C/cs/>>.

²⁹ Creation Research Society: <<http://www.creationresearch.org/>>; The Institute for Creation Research: <<http://www.icr.org/>>.

³⁰ Stephen Hawking's Universe: <<http://www.pbs.org/wnet/hawking/html>>.

³¹ Does God Exist?: <<http://www.dcesgodexist.org/>>.

³² Return to God Archive: <<http://www.iclnet.org/pub/resources/text/rtg/rtg-home.html>>.

ispatlamaya çalıştığı ve adını "Kozmolojik Kelâm Delili" koyduğu kitabı, İnternet'de açılan bir forum ile lehteki ve aleyhteki argümanlar ışığında tartışılmaktadır.³³

İnternet'in konumuz açısından en renkli bölümleri, metafizik konularda bilimsel veya yarı-bilimsel düzlemde faaliyet gösteren organizasyonlar, enstitüler, araştırma ve ilgi topluluklarıdır. Salt pozitivist ve materyalist kimlikle kendilerini gösteren sitelerin aksine bu sitelerde rûha, bâtna, doğaüstüye, bilinmezliklere ve ma'rifete yoğun vurgular göze çarpmaktadır. Kendilerini Gnostikler veya Paganistler olarak tanıtan organizasyonlar bunların en ilgi çekicileridir. Bu isimler aslında şemsiye terimler olup Şamanizm, büyücülük gibi gnostik açılımları pratize eden her türlü oluşum bu katagoride kendisini temsil etmektedir.³⁴ Bütün çeşitleriyle Satanizm ve Demonology, gnostik gruplar içinde en bilinmezleri ve en ilgi çekicileridir.³⁵ İlk dönemlerden itibaren kelâmın tartışma alanlarından birisi olan astroloji, bütün yan konularıyla Cyberspace'de popüler mekanları işgal etmektedir. Astroloji ile ilgili siteler web üzerinde çoğunlukla ticari faaliyet göstermelerine rağmen, bazı adreslerde yer alan, konuyla ilgili her türlü tarihi ve teknik bilgi konuya ilgi duyan ilim adamları için faydalı olacak niteliktedir.³⁶ Bizdeki Hurûfî veya Yahudilik'deki Kabbalist inancın daha çok Hıristiyanlığa referansla daha kapsamlı ve modern bir biçimde sunulduğu Numerology veya Numberology ile ilgili siteler yine bu bağlamda belirtilebilir.³⁷

Gayb, ruh, mucize, keramet ve cinler kelâm ilminin konuları arasında olduğu sürece, parapsikoloji kelâmcının ilgisiz kalamayacağı bir yeni alandır. "İnsan tecrübesi ile ilgili belirli olağandışı olayların bilimsel olarak araştırılması" ile uğraşan parapsikoloji, bazı batı üniversitelerinde psikoloji bölümlerine bağlı ayrı bir

³³ <<http://www.corner-stone.org/bbs/messages/3.html>>.

³⁴ Gnostic Pagan Religion and Pan-Psychic Materialism: <<http://www.gnostics.com>>; Gnostikos: <<http://members.tripod.com/~TempleOfGnosis>>.

³⁵ The Satanism Ring Page: <http://www.geocities.com/Vienna/6885/s_ring.html>; Satanism 101: <<http://www.satanism101.com>>; Stella Tenebrarum:

<<http://www.geocities.com/Athens/Parthenon/2026>>; Tezrian's Vault (Demonolatri Homepage): <<http://www.demonolatri.com/vault>>; What is Demonology:

<<http://www.djmcadam.com/demons.htm>>; Shadow Guild of Demonolatri: <<http://www.demonolatri.org>>.

³⁶ <<http://www.astrology.net>>; <<http://www.astronet.com>>; <<http://astrology-world.com>>.

³⁷ Numerology: <<http://members.amaonline.com/liz/numer.htm>>; Biblical Numerology: <<http://www.carm.org/numbers.htm>>.

departmanın uğraş alanıdır.³⁸ Telapati, geleceğe ait bilgi edinme (precognition), uzak mekanlardan anında bilgi edinme (clairvoyance), canlı veya cansız nesnelere mental yolla doğrudan etkileme (psychokinesis), ruh-beden ayrışması (out-of-body experiences) ve astral seyahat parapsikolojinin belli başlı inceleme alanlarıdır. Ölüm anına çok yaklaşmış tekrar hayata dönenler üzerinde psikolojik ve parapsikolojik bilimsel araştırmalar yapan Near-Death Studies (Yakın-ölüm Araştırmaları), yine sanırım ilgisiz kalamayacağımız bir yeni alandır.³⁹ Bunun yanında son yılların popüler gündemi reinkarnasyon, İnternet'de bazı organizasyonların ortak ilgi odağıdır. Sadece reinkarnasyon ile ilgili bilgi, belge ve araştırmaları yayınlayan bu siteler araştırmacılar için bir kaynak niteliğindedir.⁴⁰

"Yeni Dini Hareketler" ("New Religious Movement") içinde sınıflandırılan yeni akımlar, daha çok "muhtedi" kazanmak amacıyla İnternet üzerinde yoğun faaliyet göstermektedirler. Bunlar içinde, son yıllarda ülkemizde de şube açan Trancendental Meditasyoncular (TM) sağlık, stres, özgüven, toplumsal şiddet gibi değişik konularda ileri sürdükleri alternatif öneri ve çözümlerle sempatizan toplamayı sürdürmektedirler. Özellikle ülkemiz gibi tepki görebilecekleri yerlerde hareketlerinin temel felsefesini ve üstatları M. Maharish Yogi'nin kişiliğini arka plana iten bu dini hareketin genel felsefesi, prensipleri ve pratikleri hakkında İnternet'deki homepage'lerinden gerekli malumat elde edilebilir.⁴¹ Yeni hareketlerden Extropistler,⁴² Scientologistler,⁴³ Theosophistler,⁴⁴ Ultimatistler⁴⁵ ve bin yıllık zamanlar üzerine dini beklentilerini inşa eden "Yeni Devir"çiler ("New Age

³⁸ Örneğin, İngiltere'deki Edinburgh Üniversitesi'nde Psikoloji Bölümü'ne bağlı olan Koastler Parapsikoloji Unit, ilgili profesörün danışmanlığında doktora düzeyinde araştırmalara imza atmaktadır. Bkz. <<http://moebius.psy.ed.ac.uk>>. Diğer bazı adresler: Committee for the Scientific Investigation of Claim of the Paranormal: <<http://www.csicop.org>>; Consciousness Research Laboratory: <<http://www.psiresearch.org>>; Altered States of Consciousness Centre: <<http://www.ascc.org>>; Out of Body Experience Research Foundation: <<http://www.oberf.org>> ve <<http://www.mdani.demon.co.uk/para/>>.

³⁹ International Association for Near-Death Studies: <<http://www.iands.org>>; Near-Death Experience Research Foundation: <<http://www.nderf.org>>.

⁴⁰ Association of Reincarnation: <<http://www.reincarnation.org>>; <<http://spiritweb.org/Spirit/reincarnation.html>>.

⁴¹ Transcendental Meditation: <<http://www.tm.org>>.

⁴² Extropy Institute: <<http://www.extropy.org>>.

⁴³ Scientology: Applied Religious Philosophy: <<http://www.scientology.org>>.

⁴⁴ The Theosophical Society: <<http://members.aol.com/tstec/hmpage>>.

⁴⁵ Ultimatist Religious Bodies on Earth: <<http://www.urboe.org>>.

Movements"),⁴⁶ inançlarını ve diğer din ve inanç sistemleri üzerindeki düşüncelerini kendi web sitelerinde açıklamaktadırlar. Ayrıca, dinler arası diyalog için faaliyet gösteren dernek ve kuruluşların web sayfalarında kelâmı alakadar eden bu önemli konu hakkındaki en son bilgileri öğrenebilmekteyiz.⁴⁷

Doğrudan müslümanlar tarafından yürütülen ve kelâmî konularla alakalı enformasyonu içeren çok sayıda web sitesi bulunmaktadır. Bunlardan birçoğu değişik mezhep, cemaat ve dini gruplar tarafından yürütülmekte olup, sitenin muhtevâsı bu oluşumların fikir ve düşünceleri temelinde şekillenmektedir. Örneğin selefi grupların yürüttüğü siteler vasıtasıyla, ehl-i sünnet anlayışının selefi yorumuna kaynaklık eden pek çok yazı ve makaleye ulaşabilmekteyiz. Özellikle İbn Teymiyye ve fikirleri üzerine yazılanlar, sitelerin içeriğinin büyük bölümünü doldurmaktadır.⁴⁸ Çeşitli sitelerdeki yayınlanan fetvaların bazılarının kelâmcıları ilgilendirdiğini söyleyebiliriz.⁴⁹ Mesela *Şeytan Ayetleri*'nin yazarı S. Rüşdü'nün "İslam'a tekrar girmesinin" İngiltere'deki bir grup din alimi nazarında kabul edilir bulunmamasına dair fetva, bu tür yayınların ilgi çekici bir örneğidir.⁵⁰ Bu arada, International Society for Islamic Secularization [ISIS] isimli organizasyon, burada zikre değer görmektedir.⁵¹ İslam'ın Laikleştirilmesi, Kadın Hakları, Cami ve Devlet Ayırımı başlıklı yazıların yer aldığı sitede, şair el-Me'arrî, Ömer Hayyâm ve filozof Ebûbeker Râzî'den yapılan alıntılarla "septik müslüman"ın fikrîsel kimliği ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Tartışma forumu niteliğindeki sitelerden müslümanlar ile hristiyanların dini konularda münazarada bulunduğu site ise zaman zaman ilmi nitelikteki tartışma ortamlarına ev sahipliği yapmaktadır.⁵²

Alanımızla ilgili İnternet'deki ana arama noktaları, çok sayıda web adresine ulaşmanın bir bakıma kestirme yollarıdır. Dini kaynaklara ulaşmak için "Finding

⁴⁶ Bu çeşit hareketler hakkında toplu bilgi için bkz. <<http://www.reachouttrust.org/na2.htm>>.

⁴⁷ Inter Religious Federation for World Peace: <<http://www.irfwb.org>>; United Communities of Spirit: <<http://origin.org/uocs.cfm>>.

⁴⁸ Mesela bkz. <<http://www.islaam.net/film/history/ibntaymiyyah>>; <<http://isoc.jihad.org/film/aqeedah>>.

⁴⁹ Mesela Yusuf Kardâvî'nin homepage'i bunlardandır: <<http://www.qaradawi.com>>.

⁵⁰ Bkz. <<http://yusufislam.com/articles/fatwa.html>>.

⁵¹ <<http://www.secularislam.org>>.

⁵² The Muslim-Christian Debate Website: <<http://debate.org.uk/topics/socio/attract.htm>>.

God in Cyberspace" iyi bir başlangıç noktası olabilir.⁵³ Dinler ve dini gruplar hakkında dünya çapında istatistiki bilgi toplamak için "Adherents.com"a, yine dinlerin ve sistemlerin liderlerini, kutsal kitaplarını, inançlarını ve geleneklerini öğrenmek için "Theology"e başvurabiliriz.⁵⁴ United Communities of Spirit (UCS)'in sitesi de bu çeşit bir ana nokta sayılabilir.⁵⁵ Özellikle UCS'nin, Tanrı'nın niceliği hakkında sorduğu anket sorularına her türlü din, inanç ve ideolojiye mensup kişilerin verdikleri cevaplar, bir kelâm araştırmacısı için yerine göre eşsiz verilerdir. "Theosophical Glossary", sağladığı geniş hacimli terimler sözlüğüyle teoloji öğrencilerine batı dillerindeki teknik kelimeler hususunda büyük kolaylık sağlamaktadır.⁵⁶ Çok kullanılan bir arama makinası olan Yahoo'nun "inançlar ve pratikler" alt-bölümünde melekler, reinkarnasyon, yaratılış ve evrim, bilim ve din gibi kelâmı ilgilendiren arama noktalarıyla bulmak istediğimiz kaynaklara daha kolay ulaşabilmekteyiz.⁵⁷ "Mysticism in World Religions" ile dünya üzerindeki mistik/tasavvufi akımları,⁵⁸ "Reachout Trust" ile de yeni dini hareket ve mezhepleri tanıyabilmekte ve bağlantıya geçebilmekteyiz.⁵⁹

Bir teklifle tebliğime son vermek istiyorum. İnternet'de belli bir konu üzerinde arama yapmak veya belirli bir adrese dolaysız yolla ulaşmak, zaman alan ve bazen

⁵³ <<http://users.ox.ac.uk/~mikef/durham/gresham.html>>.

⁵⁴ Adherents.com: <<http://www.adherents.com>>; Theology: <<http://eagle.cc.ukans.edu/~kym/theology.html>>.

⁵⁵ <<http://origin.org/ucs>>.

⁵⁶ <<http://www.halcyon.com/theosnw/ctg/>>.

⁵⁷ <<http://dir.yahoo.com>>

⁵⁸ <<http://www.digiserve.com/mystic>>.

⁵⁹ <<http://www.reachouttrust.org>>.

hatların yoğun olması sonucunda imkansız hale gelen bir işlem olabilmektedir. Bilim adamlarının zamanlarının değerli olduğu göz önüne alındığında bu zahmetin asgari seviyeye indirilmesi mutlaka gereklidir. Bunun çözümünün en geçerli yolu, İlahiyat Fakültelerimizin birisinin web sitesinde kelâm ve İslam mezhepleri ile ilgili bölümün oluşturulması ve bu bölüme, alan ile ilgili tespit edilen ana bağlantı noktalarının ve web adreslerinin bir tasnif içinde koyulmasıdır. Bununla, İnternet'in amaç doğrultusunda kullanımı çok daha kolaylaşacak ve büyük zaman tasarrufu sağlanacaktır. Tesis edilecek bu sitenin, çalışma odamızdaki veya evimizdeki ikinci bir kütüphane, sanal kütüphane, olacağından şüphe duymamız gerekir.